

Ἡλία Β. Οἰκονόμου

*Ὅμοτίμου Καθηγητοῦ, τ. Κοσμήτορος
τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ
καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*

Ὁ Θεὸς καὶ τὸ 1821

*Τὸ θεῖον εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν πράξιν
τῶν πρωτοεργῶν καὶ τοῦ λαοῦ
κατὰ τὴν Ἐθνεγεσίαν*

*Ἐκδόσεις «Σαΐτης», Μάρτιος 2018,
σελίδες 256, (17 x 24 ἐκ.).*

Πρόλογος

Τὸ βιβλίον αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ σύνθεση ἄλλων βιβλίων, ποὺ ἔγραψαν ἄλλοι γιὰ τὸ 1821. Δὲν στηρίζεται δηλαδὴ σὲ δευτερογενεῖς πηγές καί, κατὰ συνέπειαν, σὲ μεταγενέστερη ἢ ἐξωγενεὺς ὀπτικῆς βιβλιογραφία.

Στηρίζεται ἀποκλειστικῶς στὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν ἀπὸ τοὺς Ἀγωνιστές, δηλαδὴ τὸν Λαό.

Εἶναι καταγραφή ἔρευνας, πρωτογενεοῦς.

Εἶναι ἐρευνητικό, ὄχι ἀπλῶς τῆς ἱστορίας, δηλαδὴ τῶν πολεμικῶν, διπλωματικῶν καὶ ἄλλων γεγονότων τοῦ Ἀγῶνος, ἀλλὰ τῆς καταστάσεως τῆς ψυχικῆς δομῆς τῶν διεκδικητῶν τῆς, θεόθεν δεδομένης, ἐλευθερίας.

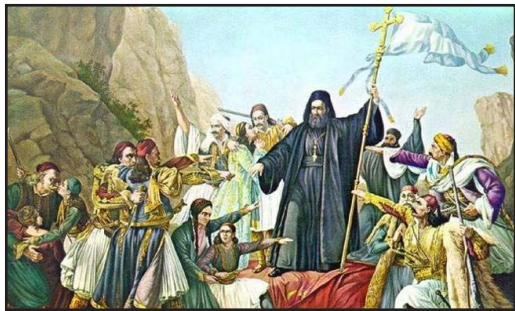
Ὡς ἐκ τούτου, δὲν παρακολουθοῦνται συστηματικῶς τὰ γεγονότα, μολονότι τοῦτο γίνεται ἀναπόδραστα στὰ πλαίσια τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι.

Πρόκειται περὶ ἰδιούτου ψυχικῆς ἱστορίας τοῦ Ἔθνους, ἢ ὁποῖα ἐστιάζεται στὴν καταγραφή τῆς ἀπεριφράστως ὁμολο-

γουμένης ψυχικῆς πηγῆς
δυνάμεως, τὴν Ὁρθόδοξη
Πίστη.

* * *

Ἀπό τοὺς νεανικούς μου
χρόνους, εἶχα ἐντυπωσι-
ασθεῖ ἀπὸ τὴν, σχεδὸν σὲ
κάθε βῆμα τοῦ Ἀγῶνος,
μνεῖα τοῦ Θεοῦ, τὴν χρή-
ση θρησκευτικῶν ἀντικειμένων (εἰκόνων, κ.ἄ.) καὶ συμβόλων,
ἰδιαίτερος τοῦ Σταυροῦ.

Ἡ περιστασιακὴ αὐτὴ ἀνάγνωση μεταβλήθηκε σὲ συστη-
ματικὴ ἔρευνα, ὅταν κοινωνικά, καὶ ἰδιαίτερος πολιτικά γε-
γονότα ἐπεδίωκαν νὰ ἰδιοποιηθοῦν τὸν Ἀγῶνα τοῦ ἐλληνι-
κοῦ λαοῦ, ἄνευ τεκμηριώσεως.

Ἀποσιωποῦσαν καί, προγραμματικῶς, παραμέριζαν κάθε
μνεῖα τῆς ἐκδηλης καὶ πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως καταγε-
γραμμένης θρησκευτικότητας.

Ὁ παραμερισμὸς τῶν γεγονότων συνιστᾷ ἀντιεπιστημο-
νικὴ συμπεριφορὰν, ἐπειδὴ δημιουργεῖ ἄλλη, πλαστὴ ἢ μυ-
θικὴ, ἱστορικὴ πραγματικότητα.

Ἡ μέθοδος αὐτὴ ἀνήκει στὴν ὀνομαζόμενη δημιουργικὴ
γραφὴ, δηλαδὴ στὸ μυθιστόρημα.

Ἡ κυρίαρχη ψυχικὴ ὑποδομὴ, πὺ καταγράφεται στὰ κεί-
μενα εἶναι **θρησκευτικὴ**. Μεταξὺ αὐτῶν διακρίνεται ἡ ἰδιαίτε-
ρη μνεῖα ἢ ἀναφορὰ στὸν **Χριστὸν** καὶ στὸν **Σταυρό**, ὡς **τὰ δύο
κορυφαῖα κέντρα ἀναφορᾶς** τῆς πίστεως καὶ τῆς δυνάμεως.

Ἡ ψυχικὴ αὐτὴ δομὴ, χαρακτηριζόμενη μὲ ὄρους ἐπιστή-
μης, δύναται νὰ ὀνομασθῇ **Θεολογία τῆς Ἀπελευθερώσεως
ἢ τῆς Ἀνεξαρτησίας**.

Ἀὐτὴν ἀπέφυγε νὰ δεῖ ἡ ἀναθεωρητικὴ τάση, παρεισά-
γουσα ἐξωελληνικὲς ιδέες καὶ ὀπτικές.

Τὸ προῖον τῆς ἔρευνας ἐκτίθεται σὲ δύο μέρη, τὸ **γενικὸν**
καὶ τὸ **εἰδικόν**.

Τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει, συνοπτικῶς καὶ συστημα-
τικῶς, τὰ κατὰ καιροὺς δημοσιευθέντα εἰσαγωγικὰ κεφάλαια.

Τὸ δὲ δεύτερον περιλαμβάνει ἀποσπάσματα αὐθεντικοῦ
λόγου μὲ σαφεῖς θρησκευτικὲς ἀναφορὲς καὶ παραπομπές,
πὺ ἐπιτρέπουν στὸν ἀναγνώστη τὸν ἔλεγχο.

Αμφότερα τὰ μέρη προσφέρουν ὕλην σχηματισμοῦ τῆς ὀλικῆς εἰκόνας τοῦ Ἀγῶνος, δηλαδή ἑνὸς διανοητικοῦ ὀλογράμματος.

Τέλος, ἡ **Ἀνακεφαλαίωση** συμπυκνώνει σὲ δώδεκα σημεία τὴν θρησκευτικότητα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἐγχειρήματος.

* * *

Συνοπτικὴ ἀνακεφαλαίωση

Ο καταιγισμὸς τῶν πληροφοριῶν, μαρτυριῶν καὶ τεκμηριῶν τοῦ ἐνεργοῦ θρησκευτικοῦ, ὀρθοδόξου ψυχισμοῦ τῶν Ἀγωνιστῶν καὶ τοῦ Λαοῦ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ὀκταετοῦς Ἀγῶνος δύναται νὰ ἐκτεθῆ συνοπτικῶς διὰ τῶν ἐπομέων σημείων:

1. Ἡ ἐλευθερία ὑπῆρξε τὸ κορυφαῖον αἴτημα τῆς Ἐπαναστάσεως. Στὴ *Δημοκρατικὴ Κατήχηση τοῦ Ρήγα* χαρακτηρίζεται, θεολογικά, δηλαδή «... τὸ εὐμορφώτερον δῶρον τοῦ Θεοῦ».

2. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐθεωρεῖτο πολιτειακὰ νεκρὸς. Ὁ στρατηγὸς Ἰωάννης Μακρυγιάννης ἐξέφρασε μὲ δραματικὸν ὕφος αὐτὴν τὴν πεποίθηση, ὡς ἐξῆς: «... τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Μεγάλου Θεοῦ, ὀποῦ ἔκαμεν νεκρανάσταση σὲ μᾶς τοὺς χαμένους καὶ σβησμένους τόσες αἰῶνες ἀπὸ τὸν κατάλογο τοῦ κόσμου, νὰ μᾶς ἀναστήσει».

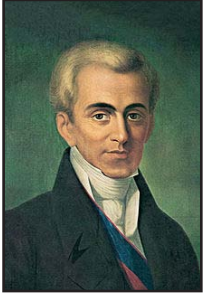
Τὸ ἴδιο ἐκφράζει καὶ ὁ Διονύσιος Σολωμὸς, μὲ τὸ 2ο τετράστιχο τοῦ Ὑμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, ὅταν ὕμνησε τὴν Ἐλευθερίαν ὡς: «Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά».

3. Ὁ σκοπὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας διευπλώθη ἐγγράφως ὡς διπλῆς τάξεως, μιᾶς ἐντὸς τῶν δυνατοτήτων τῶν Ἑλλήνων καὶ μιᾶς ὑπερκειμένης τάξεως, ποῦ ἦταν δυνατὴ μόνον μὲ τὴν θεῖαν βοήθειαν, ὡς ἐξῆς: «Ὁ σκοπὸς τῶν μελῶν αὐτῆς (δηλαδή τῆς Ἐταιρείας) εἶναι ἡ καλλιτέρευσις τοῦ ἰδίου τοῦ Ἔθνους, καί, ἂν ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ, καὶ τὴν ἐλευθερίαν του».

4. Ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος, ἀπευθυνομένη πρὸς τὴν Τρίτην Ἐθνοσυνέλευσιν περιελάμβανε τὴν πεποίθηση: «Αἱ ἐλπίδες τῆς ἐθεμελιούντο εἰς τὴν ἐξ Ὑψους ἀντί-

ληψιν (=βοήθειαν), ἡ ὁποία ποτὲ δὲν ἐγκατέλειψε τὴν Ἑλλάδα».

5. Ὁ Γ. Κατακουζηνός, ἀναφερόμενος στὴν ἰδεολογία τῆς Ἐξεγέρσεως, ἔδωσε τὴν προτεραιότητα στὴν πίστη. Εἶπε, συγκεκριμένα: «**Ἡ πρώτη βᾶσις τοῦ ἱεροῦ κινήματός μας εἶναι ἡ πίστις, καὶ πατρὶς, αὐτὰ ἐκηρύξαμεν, αὐτὰ καὶ τώρα κηρύττομεν**».

6. Ἡ ἐπιτυχία τῆς Ἐπαναστάσεως χαρακτηρίζεται ὡς **θαῦμα τοῦ Θεοῦ**, τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζεται. Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, προτείνει νὰ δοξολογηθεῖ ὁ Θεός, ἐπειδὴ Αὐτὸς ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα μέσῳ θαυμάτων. **Καὶ** προτρέπει νὰ ἔχουν ὅλοι τὴν ἐσωτερικὴ βεβαιότητα, ὅτι τοῦτο δὲν ἔγινε ἀσκοπῶς: «**Ἄς δοξάσωμεν ὀλοψύχως τὸν Ὑψιστον Θεόν. Ἄς εὐλογήσωμεν τὸ Ἅγιον ὄνομα... Ἡ εὐσπλαχνία του διὰ θαυμάτων ἔσωσεν τὴν Ἑλλάδα· ἄς εἴμεθα ἄρα ἐνδομύχως πεπεισμένοι ὅτι δὲν ἐθαυματούργησεν ματαιῶς**».

7. Ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐθνικῆς ταυτότητος διὰ τῆς θρησκευτικῆς: «**Ὅσοι αὐτόχθονες κάτοικοι τῆς ἐπικρατείας τῆς Ἑλλάδος πιστεύουσιν εἰς Χριστόν, εἰσὶν Ἕλληνες**».

8. Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ὑπῆρξε μία Ἐθνοθρησκευτικὴ Ἐποποιία. **Σὲ** αὐτὴν ἐνυπῆρχεν ἀναποσπάστως τὸ αἷτημα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ὡς **θεόθεν δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου**.

9. Τὴν ἀναγνώριση τῆς θρησκευτικῆς ποιότητος τοῦ Ἀγῶνος ἐκφράζει μία, ἀνεκπλήρωτη εἰσέτι, δέσμευση («Τάμα») διὰ τοῦ Ἡ΄ ψηφίσματος τῆς Τετάρτης Ἐθνοσυνελεύσεως (31.7.1829), δηλαδὴ ἡ ἀνέγερση «εἰς τὴν καθέδραν τῆς Κυβερνήσεως, Ναοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος» (Ἄρθρο Α΄). **Παρὰ** τὶς μετὰ ταῦτα ἀναρίθμητες προσπάθειες, τὸ Τάμα παραμένει κορυφαῖον δεῖγμα κορυφαίας ἀσυνεπείας, ἐναρμονιζόμενον πλήρως πρὸς ἀποτίμηση τῆς γενικῆς πολιτικῆς συμπεριφορᾶς, τὴν ὁποίαν καταγράφει ὁ ἀγωνιστὴς στρατηγὸς Ἰωάννης Μακρυγιάννης, στὴν «ἀμαρτωλὴ –ὅπως τὴν ὀνομάζει– προσευχή» του.

10. Ἡ εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ εἶναι κυρίαρχος, ὄχι μόνον εἰς τοὺς ναοὺς καὶ μάλιστα εἰς τὸν τροῦλον, ἀλλὰ καὶ

στὰ λάβαρα τῆς Ἐπαναστάσεως. Τελικῶς, κατέστη, ἀπὸ θρησκευτικὸ καὶ λειτουργικὸ σκεῦος, τὸ ἀνώτατον παράσημον τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Πρόκειται περὶ τοῦ «Μεγαλοσταύρου τοῦ Σωτήρος».

11. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τὸν τίμιον Σταυρόν, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ σύμβολον τοῦ Ἔθνους καὶ προσδιορίζει τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν.

12. Εἰς τὰ Συντάγματα τῶν Ἐθνοσυνελεύσεων ἐτέθη ὡς προοίμιον ἡ ἀναφορὰ εἰς τὸ Ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Ὅλα αὐτὰ τεκμηριῶνουν ἀμέσως καὶ ἀπεριφράστως καὶ ὁμολογουμένως, ὅτι ὁ Ἀγῶνας τοῦ 1821 ἦταν Θεοκεντρικὸς καὶ μάλιστα Χριστοκεντρικὸς. Ἦταν συνεχῆς παρουσία τοῦ Θεοῦ στὸν λόγο καὶ στὴν πράξη.

* * *

Περιεχόμενα τοῦ βιβλίου

Πρόλογος.

Μέρος Πρῶτον (Γενικόν)

Εἰσαγωγικὰ Κεφάλαια

1. Ἡ θεολογικὴ καὶ ἡ ἐπαναστατικὴ γλῶσσα.
2. Τρόποι ἀναφορᾶς στὸν Θεό.
3. Ἡ ἀνθρωπολογικὴ βάση.
4. Ἡ συμβολικὴ τοῦ Ἀγῶνος.
5. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Κλήρου.
6. Ἡ Θεία Οἰκονομία.
7. Ἡ ἑλληνικὴ ἰδιοτυπία.
8. Ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς (Φεραῖος).
9. Ὁ Ἰωάννης Μακρυγιάννης.
10. Βεβαιότητες καὶ διαβεβαιώσεις.
11. Ἡ ταυτότητα.
12. Ἡ Θεολογία τῆς Ἀπελευθερώσεως.

Μέρος Δεύτερον (Εἰδικόν)

Παραθέσεις ἀθηντικῶν μαρτυριῶν

Περίοδος προετοιμασίας τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος (ἕως 1820).

Κείμενα-μαρτυρίες περιόδου ἐνάρξεως καὶ τοπικῆς ἐπικρα-
τήσεως τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος (1821).

Περίοδος σταθεροποιήσεως τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος (1822-1823).

Περίοδος ἐξασθενήσεως τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος (1824-1827).

Περίοδος νέας ἰσχυροποιήσεως τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος (1828-1830,
Φεβρουάριος).

Περίοδος ὀλοκληρώσεως καὶ ὀριστικοποιήσεως τῶν ἀποτε-
λεσμάτων (Φεβρουάριος 1830-1832).

Ἐπίμετρον. Τὸ νέον ἑλληνικὸν κράτος (1833-1862).

Μέρος Τρίτον

Συνοπτικὴ ἀνακεφαλαίωση

Βιβλιογραφία.

Βιοεργογραφία τοῦ Συγγραφέως.

